

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання вченої ради
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

від 14 червня 2024 р. № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти і науки
Рівненської обласної державної
адміністрації

від 20 червня 2024 р. № 154

Навчальна програма з позашкільної освіти
соціально-реабілітаційного напрямку

«Я ПІЗНАЮ СВІТ»

1 рік навчання

Автор: Віта МЕЛЬНИЧУК – методист комунального закладу «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради.

Рецензенти:

Наталія БРОНЧУК – завідувач відділу військово-патріотичного та туристсько-красзнавчого напрямку комунального закладу «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради.

Наталія МІНАКОВА – методист лабораторії національного виховання Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Пояснювальна записка

Час освітніх, соціально-економічних та адміністративно-територіальних трансформацій в нашій державі актуалізує потребу у частині створення в позашкільному закладі сприятливих умов для розвитку в учнівської молоді ключових, соціальних, громадянських, професійних компетентностей.

«Я пізнаю світ» - навчальна програма розрахована на роботу з дітьми від 6 до 11 років в групах основного рівня протягом одного року навчання.

Навчальна програма спрямована виховати гармонійно-розвинену особистість, розкрити потенційні можливості кожної дитини, сприяти цілісному та різнобічному розвитку вихованців, зокрема, пізнання дітьми рідного краю, природного розмаїття та історико-культурного надбання міста(села) Рівненської області та України засобами позашкільної освіти.

Метою програми є розвиток в учнівської молоді спеціальних компетентностей, наскрізних умінь і психофізичних якостей, необхідних для успішної самореалізації. Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

1.Пізнавальна компетентність: уміння спостерігати за навколишнім середовищем, знайомитися з пам'ятками історії і культури, формувати особистісне сприйняття досліджуваного матеріалу.

2.Практична компетентність: уміння здійснювати пошук необхідної інформації та аналіз здобутих даних під час соціальних комунікацій.

3.Творча компетентність: передбачає набуття досвіду власної творчої діяльності, розвиток системного, критичного та творчого мислення, уяви, фантазії.

4.Соціальна компетентність: здатність до співробітництва, соціальна активність, культура спілкування, свідоме ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу, повага до людей праці, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери(самостійність, колективізм, працелюбність, ініціативність, відповідальність та інше), доброзичливість, вміння працювати в колективі.

Програма спрямована на формування системного мислення, поглиблення знань, умінь і навичок з окремих навчальних дисциплін та базових знань соціально-реабілітаційного напрямку. Опрацювання навчального матеріалу має два варіанти (216 та 144 годин) на рік (в навчально-тематичному плані другий варіант приведений в дужках), 6 (4) годин на тиждень.

Заняття гуртка організуються як теоретичні, так і практичні. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складає в академічних годинах (45 хвилин). Практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими освітнього процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя.

Теми та розподіл годин навчально-тематичного плану вказано

орієнтовно. За необхідності, в установленому порядку, керівник може вносити зміни до кількості годин. Враховуючи інтереси вихованців, їх кількість у групі, стан матеріально-технічного забезпечення, керівник гуртка може змінювати кількість теоретичних і практичних занять (залежно від того, як швидко та якісно вихованці набувають необхідних навичок та компетентностей).

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і елементів інноваційних методів навчання, спрямованих на формування творчої особистості.

На заняттях гуртка застосовуються різноманітні форми та методи навчання в залежності від віку гуртківців. Серед них: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія та ін.), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові (розвиток знань, набуття вмінь та навичок), дискусійні, проблемно-пошукові (дослідницькі, пошукові) методи навчання. Доцільними є міні-лекції, обговорення, діалог, рефлексія, перегляд відео, аналіз матеріалів, групові та рольові ігри, вікторини, брейн-ринги, інформування, роз'яснення, приклади, переконання, розв'язання ситуацій тощо.

При проведенні практичних занять перевага надається краєзнавчим дослідженням за природою, історико-культурними об'єктами та інше.

Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, картографічний та роздатковий матеріали, технічні засоби навчання.

Поряд з груповими, колективними формами роботи проводяться індивідуальні заняття з гуртківцями відповідно до чинного Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Така форма роботи доцільна при підготовці конкурсів, виставок та інших масових заходів. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку та психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Перевірка компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі інтелектуальних змагань, конкурсів.

Розподіл годин за розділами – орієнтовний. Теми подані у порядку зростання складності матеріалу.

У процесі роботи гуртка, з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, формування умінь та навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Основний рівень, перший рік навчання
Навчально-тематичний план

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
1. Вступ	2(2)	2(2)	4(4)
2. Земля – планета, на якій ми живемо	30(26)	22 (20)	52(46)
3. Твоя країна – Україна	50(24)	30(20)	80(44)
4. Моє рідне місто(село)	16(10)	16(10)	32(20)
5. Я пізнаю світ	20(12)	18(12)	38(24)
6. Організаційно-масова робота (виховні заходи)	-	8(4)	8(4)
7. Підсумок	-	2(2)	2 (2)
Всього	118(74)	98(70)	216(144)

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ 4(4) год.

Теоретична частина. Знайомство з вихованцями. Мета та завдання гуртка. Техніка безпеки в позашкільному закладі та на занятті.

Практична частина. Тест «Чи добра ви людина». Ігри-знайомства: «Це здорово!». Гра «Мозковий штурм»(Добро; Зло). Гра-рухавка в парах «Незвичайний привіт». Командна вправа «Шикування». Вправа на завершення «Усмішка по колу».

2. Земля – планета, на якій ми живемо 52(46)год.

Теоретична частина. Форма нашої планети. Сонце – основа життя на Землі. Портрети Землі: фізична карта світу, глобус. Глобус – модель Землі. Обертання Землі навколо своєї осі. Зміна дня і ночі. Рух Землі навколо Сонця. Пори року. Організація спостережень за природою. Народні прикмети про погоду. Горизонт. Сторони горизонту. Компас. План та карта. Різноманітність природи України. Краєвиди рідного краю. Основні форми поверхні: рівнини, височини, гори, низовини. Вода в природі. Явища природи: туман, веселка, дощ, сніг, грім та ін. Природні катаклізми: землетруси, виверження вулканів, повені. Погода. Живе і неживе. Значення рослин для існування природного

довкілля. Ліс — цінний дар природи. Види лісів рідного краю. Рослинний світ лісів. Лікарські рослини. Рослини – символи українців. Тваринний світ лісів. Спосіб життя тварин. Важливість тварин у природі. Тварини - символи українців. Червона книга України.

Практична частина. Розмова в дружньому колі «Загадки природи» (за порами року). Читання художніх творів про пори року. Замальовка пейзажів рідного краю. Обговорення казок: «Подарунок Землі», «День і ніч». Психогімнастика «Дерево». Гра-імітація «Звуки природи». Дидактична гра «Жива і нежива природа». Гра «Що зайве?», «Так чи ні», «Як ти можеш допомогти природі?». Експерименти: «Сонячне тепло», «Земне тяжіння», «День і ніч», «Що живе, а що неживе?». Індивідуальна робота з контурною картою. Перегляд та обговорення відеофільмів про тваринний та рослинний світ. Перегляд та обговорення мультимедійних презентацій: «Пори року», «День і ніч». Знайомство з фізичною картою світу. Мультфільм «Де спить Сонечко?». Заочна подорож «Краса рідної землі». Брейн-ринг «Природа в загадках, прислів'ях, приказках, віршах». Гра естафета «Вгадай чий голосок», Віртуальна подорож «Заповідні місця Рівненщини». Гра-подорож «Вивчаємо рослинний, тваринний світ нашого краю та України» Краєзнавча вікторина.

3. Твоя країна – Україна 80(44)год.

Теоретична частина. Україна на карті світу. Наші сусіди. Символи держави. Київ – столиця нашої Батьківщини. Найбільші міста України. Адміністративний поділ Рівненської області. Літописні міста рідного краю. Архітектурні скарби рідного краю. Розвиток культури, мистецтва. Пам'ятки писемності. Українська рідна мова. Українські народні казки, ігри. Письменники рідного краю. Література про рідний край. Сонцепоклонство. Вода у віруваннях українців. Демонологія. Християнство. Біблія. Народні обряди і традиції. Землеробство і скотарство. Домашні промисли і ремесла. Національний одяг. Транспорт і засоби пересування. Сезонний транспорт. Конструктивні елементи світлиці, їх призначення та функції. Господарські споруди.

Практична частина. Робота з картою: визначення меж області на карті України. Гра-подорож «Я малюю Україну». Вікторина «Чи знаєш ти свій рідний край?». Перегляд відео фільмів «Сім чудес України», «Сім чудес Рівненщини». Усний журнал «Історичні і архітектурні пам'ятки Рівненщини». Читання творів письменників рідного краю, конкурс юних декламаторів «Мова рідна-слово рідне», творчий проєкт-дослідження «Тарас Шевченко на Рівненщині», усний журнал «Дочка Прометей». Перегляд мультфільмів за сюжетами міфології. Ігри-пантоміми: «Види транспорту», «Вгадай професію». «А вже колядка різдвяна дзвенить у вікно». «Великодній кошик». Свято Матері. «А вже Покрова відцвіла». «Хто, хто Миколая любить...». Замальовка транспорту. «Хата моя, біла хата». «Бабусяна скриня».

4. Моє рідне місто(село) 32(20)год.

Теоретична частина. Наше місто(село) на карті України. Легенди про

заснування міста(села). Найдавніші свідчення про місто(село). Знайомство з топонімами вулиць, урочищ міста(села). Розвиток мистецтва міста(села). Розвиток освіти міста(села). Розвиток виробництва міста(села). Видатні особистості міста(села).

Практична частина. Перегляд відеороликів: «Рівненська дитяча залізниця», «Тролейбусні маршрути міста», «Найбільші промислові виробництва міста». Цикл «У пошуках легенд»(21 відеоролик). Конкурс «Що я знаю про відомих людей міста(села). Гра-руханка «Світлофор».

5. Я пізнаю світ 38(24) год.

Теоретична частина. Здоров'я і здоровий спосіб життя. Із чого складається тіло людини? Як зберегти поставу? Про армію імунітету. Кровоносна система. Щоб серце було міцним. Хто стежить за порядком в організмі? Навіщо потрібен мозок? Як ми дихаємо? Як зберегти зір? Догляд за вухами. Як ми користуємося чуттями? Органи чуттів. Бачу, чую, відчуваю. Відчуваємо запахи. Пробуємо на смак. Друзі та вороги здоров'я. Чутлива шкіра. Особиста гігієна. Режим дня. Здоров'я і харчування. Чому потрібно займатися фізкультурою? Настрій та здоров'я. Загартування. Відпочиваємо на природі. Як бути охайним?

Практична частина. Робота в мікрогрупах «Книга скарг природи». Ігри-рухавки: «Кроком руш», «Ми мандруємо». Пізнавальні ігри: «Правильно-неправильно», «Так чи ні». Вправи по колу: «Для чого мені потрібне здоров'я?», «Не хочу хвалитися, але...», «Якщо я здоровий...». Дидактична гра «Обери корисне». Вправи на розвиток емпатії: «Найголовніша людина», «Побажання». Імітаційна гра «Мій настрій». Розгадування кросворду «Корисна їжа». Гра-пантоміма «Спортсмени». Відгадування загадок. Вправи: «Яке воно на дотик?», «Вгадай на смак», «Вгадай за запахом». Перегляд та обговорення презентацій: «Організм людини», «Правила особистої гігієни».

6. Організаційно-масова робота 8(4) год.

Практична частина. Виховний захід «А вже Покрова відцвіла». «Хто, хто Миколая любить...». «А вже колядка різдвяна дзвенить у вікно». «Великодній кошик». Свято Матері. «Усміхнись і будь здоровим!».

7. Підсумок 2(2)год.

Практична частина. Підсумкова гра-подорож станціями: «Земля», «Україна», «Рівне», «Мій дім», «Я». Вправа на завершення «Усмішка по колу».

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила організації навчального місця;
- що Сонце – зірка, яка освітлює та обігріває Землю та інші планети;
- що в природному докiллі відбуваються зміни, які залежать від обертання Землі навколо своєї осі та навколо Сонця;
- що від ставлення до планети Земля залежить наше життя сьогодні та в майбутньому;
- що існує тісний взаємозв'язок рослинного, тваринного світу та життя людини;
- мати уявлення про географічний простір країни;
- рослинний і тваринний світ рідного краю, заказники і заповідні території;
- що наша Батьківщина – Україна, самостійна незалежна держава;
- національні народні символи й обереги;
- основні історичні та природні пам'ятки рідного краю;
- письменників рідного краю та твори про рідний край;
- основні і допоміжні галузі господарства;
- календар українських народних свят.
- історію рідного міста;
- будову тіла;
- показники здоров'я;
- основні культурно-гігієнічні правила.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- виявляти інтерес до того, що відбувається в докiллі;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між предметами та подіями;
- експериментувати з предметами, проводити досліди;
- радіти з відкриттів;
- обґрунтовувати власні міркування з елементами доведення;
- орієнтуватися в основних моральних цінностях і правилах поведінки;
- дотримуватися правил особистої гігієни.

Вихованці мають набути досвід:

- проводити прості спостереження за змінами в природі;
- виявляти взаємозв'язки в живій і неживій природі;
- брати активну участь у дослідах та їх обговоренні;
- використовувати набуті знання в повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

Андрієнко Т., Антонова Г. Край лісів та імлистих боліт. Львів: Каменяр, 1988.

Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. Київ: Палітра, 1998. 130 с.

Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ: Довіра, 1992.

Вакулук П. Оповіді про дерева. Київ: Урожай, 1991.

Вечерський В.В. Загальні відомості про історико-культурні ресурси в туристичних регіонах України /Туристично-краєзнавчі дослідження/ Київ: ЧП Кармаліта, 1999. 99-122 с.

Видатні діячі науки, освіти та культури – уродженці краю / Н. Кожушко/ Хто є хто? : збірник. Київ: 2005.

Вихристенко Б.І. Сучасний стан і завдання розвитку туристичної галузі України / Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1./ Київ: «КМ-Трейдінг», 1998. Частина перша. 11-18с.

Глазова О. Гурткова робота: думати, шукати, експериментувати /О. Глазова / Українська мова і література в школі 1988. №1.54–55 с.

Глашатай нескореного покоління (до 100-річчя від дня народж. О. Ольжича) персон. бібліогр. список л-ри / Рівнен. держ. обл. б-ка ; уклад.: Стадницька Л. М.; ред.: Костильова Л.А., Сахнюк Л.Г. Рівне: Волинські обереги, 2007.

Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. Київ: 2001.

Жив'юк А. Улас Самчук і газета «Волинь»(1941-1943 роки)/А.Жив'юк /Волинь. 2005. №7. 9-10 с.

Іваненко О. Тарасові шляхи. Київ: Дитвидав, 1981.

Іляшевич В. Митці Дерманя: Біографічний довідник /В.Іляшевич. Рівне: Волинські обереги, 2006. 18-22 с.

Крупиненко / Вивчаємо українську мову та літературу. 2006. №10. 20-30с.
Кукса Т.І. Рідний край. Рівне: «Каіс», 1998.

Кукса Т., Лис Ю. Природа та господарство Рівненщини. Рівне: 2007.

Лозко Г. Українське народознавство. Київ: Зодіак-Еко, 1995.

Любіцева О.О. Географія туризму в Україні. Географія та основи економіки в школі. 1997. № 2.3-6с.

Мисан В. Оповідання з історії України, рідного краю. 1992.

Мізерний А. Рівненщина. Рівне: 1977.

Нагорна І. У дні виняткового часу: просвітницько-духовна та культурна діяльність У.Самчука в рівненський період його життя і творчості (1941-1943): чис.1 / І. Нагорна ; б-ка Літ. музею У. Самчука в Рівному. Рівне: 2008. 56с.

Неблудний син Великої Волині: спогади та матеріали про Уласа Самчука. упорядкув. І. Нагорної; ред. Є. Шморгун. Рівне: Азалія, 2008. 108с.

Пащук. І. Меморіальні дошки у Рівному: історико-краєзнавчий довідник / І. Пащук ; [ред. Т. Грицак]. Рівне : Рівненська друкарня, 2008. 76с.

Пінчук Ю. М.Костомаров: людина, вчений, громадський діяч/Історичний журнал. Київ: 2007. №1.3-16с.

Поліщук Я. Філософія України. Волинські дороги Уласа Самчука. Рівне: Азалія, 1993. 61-71с.

Прийняття християнства та короткий нарис виникнення і розвитку апокрифічної літератури / Міфи України / Київ: Радянський письменник, 1990.

Провозюк Г. Г. Гра і здоров'я: метод. посібник з питань організації фізкультурної та оздоровчої роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / Г. Г. Провозюк. Тернопіль: Мальва-ОСО, 2005. 47с.

Рівненські гімназійні колеги П. О. Куліша / Н. Кожушко / Наукові записки: 190 років від дня народж. П. Куліша / Упр. культ. і туризму Рівнен. облдержадміністр. Рівнен. обл. краєзн. музей. Рівне: 2009. Вип. VII.

Рівненські знайомі М. І. Лисенка / Н. Кожушко // М. Лисенко і Рівненщина. Серія «Велика Волинь». Рівне: 2012.

Сербін Г. Рівненщина туристська. Каменярь, 1980.

Сидоренко Н. Ю. Уроки здоров'ятка: додаткова освітня програма для гуртків початкового та основного навчальних рівнів позашкільних закладів освіти / Н. Ю. Сидоренко. Суми: 2005. 32 с.

Сімкін Б. Древа лісів і парків. Київ: Радянська школа. 1989.

Скуратівський В. Берегиня. Збірник. Київ: Радянський письменник, 1987.

Скуратівський В. Місяцелік. Київ: Перлина, 1993.

Скуратівський В. Покуть. Київ: Довіра, 1992.

Скуратівський В. Святвечір. Київ: Перлина, 1994.

Сторінки історії Рівненської чоловічої гімназії (училища). Викладачі історії реального училища / Н. Кожушко // Наукові записки: до 80-річчя з дня народж. Гурія Бухала / Рівнен. обл. краєзн. музей, Упр. культ. і туризму Рівнен. обл. держ. адміністрації, Дочірнє п-во «Волинські старожитності» державного п-ва «Наук.-досл. центр «Охоронно-археологічна служба України» Ін-ту археології НАН України. Рівне: 2012. Вип. X. 86-89с.

Таран В. І. Маленькі дослідники / В. І. Таран / Розкажіть онуку. 2012. № 19-20. 38с.

Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2001. 560с.

Хомич С. Використання мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі початкової школи / С. Хомич / Поч. школа. 2010. №1. 41- 43с.

Шморгун Є. Мова зела. Рівне: Азалія. 1973.

Щербачов В.В. Секрети здоров'я і сили. Київ: Здоров'я, 1990.

Як допомогти дитині стати творчою особистістю / упоряд. Л. Шелестова. Київ: 2003. 112с.

Яришева М. Природа України. Київ: Вища школа, 1995.

